

ZBATIMI I NORMËS SË SHKRUAR NË ESETË E NXËNËSVE TË KLASAVE TË PESTA NË RAJONIN E PRISHTINËS

Bekim Morina
Instituti Pedagogjik i Kosovës
E-mail: bekim.morina@rks-gov.net

Abstrakti

Shkolla luan rol të pazëvendësueshëm në zbatimin e normës së shkruar. Një nga mënyrat për ta vlerësuar nivelin e zbatimit të normës së shqipes së shkruar standarde në shkolla janë punët me shkrim (esetë), prandaj në fokus të hulumtimit ishin esetë e nxënësve të klasave të pesta, të shkollave publike në rajonin e Prishtinës.

Qëllimi i hulumtimit ishte të kuptojmë cili është niveli i zbatimit të normës së shkruar nga nxënësit e klasave të pesta në shkollat e rajonit të Prishtinës. Mostrën e hulumtimit e përbëjnë 200 nxënës të klasave të pesta dhe 20 mësimdhënës (20 paralele) të 10 shkollave.

Përgjegjësinë për t'ua mësuar nxënësve normën e shkruar e kanë mësimdhënësit, prandaj lidhur me këtë problematikë, përveç vëzhgimit (korrigjimit) të eseve të nxënësve, kemi marrë edhe opinionet e mësimdhënësve për zbatimin e normës në esetë e nxënësve.

Rëndësia e këtij studimi qëndron në faktin se, krahas aspektit teorik, problematika në fjalë është hulumtuar drejtpërdrejt në shkolla, me një grupmoshë të caktuar të nxënësve.

Nga rezultatet e nxjerra kemi kuptuar nivelin e zbatimit të normës së shkruar nga nxënësit e klasave të pesta, si dhe shkeljet më të shpeshta që ata i bëjnë gjatë shkrimit të eseve. Po ashtu, kemi trajtuar faktorët, të cilët ndikojnë në moszbatimin e duhur të normës së shkruar nga ana e nxënësve.

Rezultatet e hulumtimit tregojnë se jo të gjithë nxënësit e zbatojnë normën e shkruar të shqipes gjatë punimeve me shkrim.

Në moszbatimin e normës së shkruar nga nxënësit ndikojnë edhe mediet, familjet dhe rrethi shoqëror, por edhe kujdesi që tregojnë shkollat dhe institucionet e tjera edukativo-arsimore.

Fjalët çelës: *normë gjuhësore, mësimdhënës, nxënës, shkollë, shkelje*

Implementation of the written norms in the essay of fifth grade students in the region of Pristina

Bekim Morina
Instituti Pedagogjik i Kosovës
E-mail: bekim.morina@rks-gov.net

Abstract

The school plays unsubstituted role in the application of the written norm. One of the ways to assess the level of implementation of the norm of Albanian standard written in schools are written works (essays), therefore the focus of the research was the essays of fifth grade students, from public schools in the region of Prishtina.

The purpose of the research was to find out what is the level of implementation of the written norm by fifth grade students in schools in the Prishtina region. The research sample consists of 200 fifth graders and 20 teachers (20 classes) of 10 schools.

The teachers have the responsibility to teach the written norm to the students, therefore, regarding this issue, in addition to observing (correcting) the students' essays, we have also received the opinions of the teachers on the application of the norm in the students' essays.

The importance of this study lies in the fact that, in addition to the theoretical aspect, the problem in question has been researched directly in schools, with a certain age group of students.

From the results we obtained, we understood the level of implementation of the written norm by fifth grade students, as well as the most frequent violations they commit while writing essays. We also addressed the factors that affect the improper application of the written norms by students.

The research results show that not all students apply the written norm of Albanian during the written works.

The media, families and the social circle, as well as the care shown by schools and other educational institutions, also influence the non-implementation of the norm written by students.

Keywords: *language norm, teacher, student, school, violation.*

Hyrja

Gjatë punëve me shkrim, nxënësve u kërkohet të shprehin mendimet e tyre për një temë të caktuar, duke respektuar edhe rregullat e gjuhës standarde shqipe.

Siç thekson profesori Rami Memushaj (2005), norma e gjuhës standarde është fenomen që zhvillohet dhe caktohet, me qëllim që ajo gjuhë të normëzohet, që këto rregulla të shtrihen në stile të ndryshme të gjuhës standarde dhe të mënjanohen të gjitha njësitë gjuhësore që nuk janë normative. Përvoja e punës me gjuhën shqipe në shkolla tregon se formimi i shprehive të shkruarit drejt dhe pa gabime gjuhësore kërkon jo vetëm njohjen e strukturës gramatikore të shqipes standarde, por edhe një punë këmbëngulëse e sistematike, që nënkupton korrigjimin e vetes në çdo veprimtari ligjërimore (Memushaj, 2005, f. 49).

Mësimdhënësit duhet të bëjnë përpjekje të përdorin drejt gjuhën, duke u mbështetur në rregullat drejtshkrimore, si dhe të nxisin nxënësit të respektojnë normën e gjuhës së shkruar letrare dhe të krijojnë shprehje që të shkruajnë dhe të flasin pa gabime, pavarësisht ku gjinden: në shkollë, në familje ose diku tjetër.

Sipas profesor Rakës (2010), qëllimi kryesor i gjuhës standarde është shkrimi dhe variantet e ligjërimit në ligjërimin libror (standard). Kjo nuk mund të arrihet shpejt, por kërkon një kohë më të gjatë, sepse pengohet veçanërisht nga veçoritë dialektore të shqiptimit të folësit dhe nga leximi fjalë për fjalë i teksteve të shkruara (Rakaj, 2010, f. 220).

Me gjithë të metat që mund të kenë shkollat, deri më sot ka mbetur në fuqi dhe konsiderohet mjaft e rëndësishme puna me shkrim rreth një teme të caktuar, si pjesë e planit dhe programit mësimor.

Shqipja standarde kërkon përkushtim dhe kujdes të shtuar për zbatimin e saj, prandaj duhet të vihet në plan parësor nga gjuhëtarët, shkencëtarët, mësimdhënësit, mediet e shkruara dhe elektronike etj. Ndër normat e shqipes së shkruar, norma drejtshkrimore është pasqyra më e drejtpërdrejtë dhe më e prekshme e zotërimit dhe përdorimit të standardit si sistem, por procesi i stabilizimit të normës letrare nuk mund të identifikohet tërësisht me normën

drejtshkrimore, sepse norma është më e gjerë se drejtshkrimi dhe lidhet ngushtë me procesin e stabilizimit të normës fonetike, morfologjike, leksikore, frazeologjike e sintaksore, si dhe normën e pikësimit, e cila konsiderohet si normë e veçantë për gjuhën e shkruar standarde, për faktin se është e lidhur ngushtë me normat e tjera.

Mbetet detyrë e të gjitha institucioneve arsimore, qendrore e lokale, duke filluar nga MASHT-i, institutet, fakultetet, DKA-të, shkollat, përfshirë edhe mediet, të punojnë më shumë në ruajtjen dhe pasurimin e gjuhës standarde shqipe, si një pasuri dhe vlerë shoqërore, mirëpo barra kryesore bie mbi shkollat, veçanërisht mësimdhënësit, të cilët kanë më së shumti ndikim në nxënien e normës së shkruar standarde nga nxënësit.

Nocioni normë

Fjalori i Shqipes së Sotme (botimi i dytë, i ribotuar, Tiranë 2002), normën e jep si: Tërësia e rregullave që përcaktojnë përdorimin e mjeteve të gjuhës letrare në mënyrë të njëlojtë për të gjithë pjesëtarët e një kombi, si në ligjërimin e shkruar ashtu edhe në të folur.

Në fjalorin e Mikel Ndrecajt (1986), Fjalor Fjalësh dhe Shprehjesh të Huaja, përkufizimin për normën e gjejmë me këto kuptime.

Me termin **normë e njësuar**, në kuptimin e ngushtë, kuptojmë dy e më shumë trajta (fonetike, gramatikore etj.), njëra prej tyre, ajo më e përgjithshmja, është përzgjedhur, duke u kodifikuar, duke u konsideruar më e drejtë, sepse përdoret në ligjërimin e shkruar dhe pastaj edhe në të folur, si trajtë unike a e vetme letrare. Ndërsa në kuptimin e gjerë norma e njësuar është tërësia e këtyre trajtave të përgjithshme, si edhe e rregullave të përdorimit të drejtë të tyre. Ndërsa, me termin **normë letrare** kuptohet përdorimi i mjeteve gjuhësore i pranuar si i drejtë prej të gjithëve dhe, gjithashtu, tërësia e rregullave, sipas të cilave përdoren mjetet e ndryshme gjuhësore të ligjërimin dhe të gjuhës së shkruar

r.

Konteksti teorik

Në Kongresin e Drejtshkrimit (1972) u vendos që shqipja të ketë një normë të vetme drejtshkrimore, e cila u zyrtarizua dhe u bë e detyrueshme në të gjitha fushat e jetës. Megjithatë, me normë nuk duhet kuptuar vetëm trajtat, fjalët, ndërtimet dhe gjedhet fjalëformuese e sintaksore më të përhapura, që shpallen si të detyrueshme për t'u përdorur nga të gjithë folësit dhe shkruarit e një gjuhë, por edhe tërësinë e rregullave mbi përdorimin e tyre, sepse norma përbën një kod. Sipas akademik Rexhep Ismajlit, qëllimi i Rregullave të drejtshkrimit ishte që ato të ndihmojnë njësimin e mëtejshëm të normës letrare kombëtare, duke u mbështetur gjegjësisht mbi trajtat e përbashkëta dhe duke ruajtur e zhvilluar më tej atë traditë shkrimi që i ka shërbyer njësimin të shqipes letrare. Duke u udhëhequr nga ky qëllim themelor, 'Rregullat e drejtshkrimit' kanë pasur parasysh jo vetëm gjendjen e sotme të gjuhës shqipe letrare, por edhe pritjet kryesore të zhvillimit të saj të mëtejshëm (Ismajli, 2005).

Siç thekson profesor Bardh Rugova (2009), sistemi i gjuhës shqipe standarde, si sistem në veprim, është i kodifikuar në disa vepra themelore të gjuhësisë shqiptare si 'Drejtshkrimi i gjuhës shqipe', 'Fjalori drejtshkrimor', 'Gramatika e gjuhës standarde shqipe' dhe 'Fjalori i gjuhës së sotme shqipe' (Rugova, 2009, f. 73).

U botuan, më pas, një varg veprash të rëndësishme, të cilat rezultuan me kodifikimin e normave të gjuhës standarde, siç janë "Drejtshkrimi i gjuhës shqipe" (1973), "Fjalori i gjuhës së sotme letrare" (1980), "Fjalori i shqipes së sotme" (1984), "Fjalori Drejtshkrimor i gjuhës shqipe" (1976), "Gramatika e gjuhës së sotme shqipe I" - Morfologjia (1995), II - Sintaksa (1997), revistat e njohura shkencore: Studime filologjike (Tiranë), Gjurmime albanologjike (Prishtinë), Gjuha dhe letërsia në shkollë (Tiranë), "Jehona" (Shkup) etj.

Rëndësi të veçantë për përhapjen e suksesshme të normës letrare patën sidomos dy revistat e specializuara të gjuhësisë: "Gjuha jonë" (Tiranë) dhe

“Gjuha shqipe” (Prishtinë), të cilat dolën pas Kongresit të Drejtshkrimit dhe vazhdojnë të luajnë një rol mjaft me rëndësi në pasurimin e gjuhës standarde.

Mimoza Gjokutaj (2009) shprehet se çdo individ, në çdo moshë, mbart një zhvillim gjuhësor të caktuar (standard të caktuar), i cili është pasqyrë e rritjes intelektuale të tij, rritje që padyshim nuk është e standardizuar për çdo folës të një gjuhe të caktuar (Gjokutaj, 2009). Përdorimi i gjuhës standarde në shkollë është i obligueshëm, njësoj siç është i obligueshëm në institucione të tjera, në libra shkollorë, në ambiente publike, mirëpo problemet që dalin lidhur me nxënien dhe përdorimin e gjuhës standarde nuk mund të kapërcehen vetëm përmes mësimdhënies në shkollë, edhe pse përgjegjësia më e madhe për zotërimin dhe zbatimin e gjuhës u takon mësimdhënësve.

Sipas profesorit Shkumbin Munishi (2000), mësimi i gjuhës standarde shqipe në shkollat tona ka dobësi të shumta metodologjike, si në konceptonet e teksteve, ashtu në metodologjinë e planifikimit dhe zhvillimit të mëimit. Në vend të rinovimit të sistemit gjuhësor, ajo mësohet si të ishte gjuhë e huaj. Së pari, mësuesit e gjuhës shqipe duhet të jenë të vetëdijshëm që nxënësve të tyre ua mësojnë gjuhën në një ambient i cili tash e dyzet vjet mund të quhet ambient diglosik (sidomos në Kosovë, ku norma standarde është imponuar me më pak sukses), në të cilin kemi një gjuhë standarde, e cila është paksa larg në disa forma me varietetet lokale. Pra, në shkollat tona duhet jo vetëm të forcohet mësimi i shqipes standarde, por edhe t’u mësohen nxënësve format më karakteristike të gegërishtes, në mënyrë që ata qysh prej fëmijërisë të jenë të vetëdijshëm për alternativat gjuhësore që i përdorin, të mësohet p.sh se në gegërishte ekziston edhe forma e paskajores e tipit **me punue** (Munishi 2009, f. 114). Bazuar në këto, politikat gjuhësore, planet dhe programet, tekstet shkollore, metodologjia e punës, duhet të reformohen dhe të përqendrohen më tepër në problemet specifike që kanë nxënësit me standardin, sidomos me normën e shkruar të shqipes.

Normat e gjuhës letrare në të vërtetë janë rregulla të dyfishta në krahasim me rregullat gjuhësore që ekzistojnë në vetë strukturën e gjuhës, prandaj norma e gjuhës duhet të mësohet me kujdes e durim nga nxënësit në shkolla. Sipas Rakës (2005), rregullat e veçanta të normës së gjuhës standarde individi fillon t’i mësojë në shkollë dhe vazhdon t’i zgjerojë gjatë gjithë jetës

së tij (Raka, 2005, f. 9), sepse fëmijët para se të shkojnë në shkollë fare pak ballafaqohen me gjuhën e teksteve dhe ndikimi i të folmeve të rrethit mbetet dominues tek ta dhe ngurrojnë të flasin ndryshe nga ambienti.

Lidhur me këtë, Mehmet Halimi (1980) shprehet se duke u rritur në një ambient të rënduar me provincializma, nxënësit i përvetësojnë trajtat lokale, të cilat i bartin edhe në shkollë. Këto trajta të gabuara provinciale e përcjellin nxënësin gjatë tërë shkollimit tetëvjeçar, e madje gjer diku në shkollat e mesme dhe të larta, andaj këto forma duhet luftuar nga ana e mësuesit me qëllim evitimi që nga klasat e para të tetëvjeçares. Nxënësi, pasi të mësojë shkrim-lexim, ballafaqohet me tekstet e shkruara, por ai ka nevojë të dëgjojë edhe të shqiptuarit e fjalëve, intonacionin dhe ritmin e saj (Halimi, 1980. f. 125).

Për të përdorur gjuhën standarde, mësimdhënësit dhe nxënësit së pari duhet të dalin nga ndikimet lokale, sepse në shkollë ndodhen në udhëkryqin e dy të folmeve, të rrethit e të mësuesit dhe të teksteve, prandaj kjo u sjellë vështirësi të shumta në shkrimin, përvetësimin dhe zbatimin e normës, sidomos asaj drejtshkrimore.

Roli i mësimdhënësve në zbatimin e normës

Në shkolla vërehen vështirësi në përdorimin e gjuhës standarde, në të folur dhe në të shkruar, andaj për përvetësimin dhe zbatimin e normës së shkruar shqipe mësimdhënësit duhet të gjejë modalitetet e duhura të punës, pasi, sipas akademik Ismajlit (2005), përvetësimi e zbatimi i drejtshkrimit ka nevojë të ndihmohet nga një punë metodike e gjerë dhe e organizuar, sidomos në shkollën nëntëvjeçare, ku kërkohet një përvetësim krijues i drejtshkrimit, në pajtim me moshën e me njohuritë e përgjithshme gjuhësore të nxënësve dhe me veçoritë e të folmeve lokale (Ismajli, 2005, f. 529).

Profesori Sedat Kuçi (2006) thekson se shkolla, sipas parimit tradicional, e ka për detyrë që t'ua mësojë nxënësve normat e gjuhës së shkruar dhe gjuhës së folur. Formimin fillestar gjuhësor në shkollë e marrin njerëzit që më vonë ushtrojnë profesione të ndryshme si: të mësuesit, aktorit, shkrimtarit,

ligjëruesit, folësit në radio e në televizion, politikanit, gazetarit e të tjerëve (Kuçi, 2006, f. 304- 306).

Standardi duhet të mësohet në shkollë, sepse kështu e kanë mësuar italianët, francezët, gjermanët dhe të tjerët, dhe me një përpjekje për disa vjet në shkolla standardi mund të përvetësohet, mirëpo sipas profesorit Rrahman Paçarizi (2000) është gabim ta krahasojmë procesin e standardizimit të shqipes me ato në gjuhët perëndimore. Në Gjermani ende zhvillohet debat shkencor për ndryshime në ortografi madje, që është pjesë tepër e ndjeshme, ndërsa në Finlandë pas standardizimit dialekti që ishte lënë anash dhe mbizotëronte në të folur sërish u vu në bazën e standardit. Problemi këtu është se jemi shumë larg me shkencat e përparuara, si sociolinguistika dhe psikolinguistika. Pa zbatimin e dijeve në këto fusha është i pamundur një standardizim i plotë (Paçarizi, 2000, f. 101).

Mësimi i standardit duhet të bëhet pa i mohuar varietetet dhe fëmijëve duhet t'u tregohet se burimet, funksioni dhe zbatimi i gjuhës standarde janë të ndryshëm nga ata të varieteteve që tashmë i njohin dhe se mësimdhënia e mbështetur në gramatikë është normative, e përqendruar në strukturën e gjuhës, në gjuhën e shkruar, dhe manifeston më së miri shqipen standarde dhe kodin e saj.

Rregullat e drejtshkrimit duhet të gjejnë patjetër zbatim në shkolla, prandaj mësimdhënësit duhet të jenë të kujdesshëm gjatë përdorimit të dhe t'i njohin mirë ato, ngase, sipas Bahtjar Kryeziut (2006), shkolla është, si të thuash, laborator ku norma letrare formohet, përpunohet dhe pastaj përhapet (Kryeziu, 2006, f. 343).

Profesor Gjovalin Shkurtaj (2008) thekson se hartimi ose të shprehurit me shkrim rreth një teme të caktuar, qoftë një arsyetim a koment i disa vargjeve poetike a një ideje të një shkrimtari, qoftë temë e lirë, që trajtohet brenda klasës dhe në një kohë të caktuar, p.sh. prej 2 orësh, bashkë me 'qortimin' a korrigjimin në një orë të veçantë, ku mësuesi bën vlerësimin e hartimeve përgjithësi dhe nxjerr në pah me të mira të nxënësve më të dalluar, ka qenë dhe mbetet me vlera pozitive dhe përbën atë që pedagogjinë botërore quhet 'shkrim i asistuar', shkrim i caktuar dhe i vlerësuar nga mësimdhënësi mbi

bazën në disa treguesve normativë: drejtshkrimi ose të shkruarit pa gabime, norma gjuhësore ose aftësia për të zbatuar pa luhatje trajtat morfosintaksore normative dhe për t'u shmangur nga thyerjet dialektore e ndikimet e huaja, aftësia krijuese, aftësia parashtruese, dhe organizuese e temës, përfundimi dhe qëllimi etj. Zotësia dhe aftësimi për të shkruar me lehtësi e korrektësi gjuhën e vet mbeten ende problem i pazgjidhur përfundimisht jo vetëm për shkollarët, por edhe për studentët... (Shkurtaç, 2008, f. 22).

Për të zbatuar nxënësit normën e shqipes së shkruar, nevojitet që mësimit të jenë sa më të përgatitur, të përdorin gjuhën e njësuar, të shkruajnë drejt secilën fjalë apo fjali, dhe të korrigjojnë të gjitha gabimet që i bëjnë nxënësit, duke dhënë çdoherë sqarime.

Megjithatë, sipas hulumtimit të profesorit universitar, Shpetim Elezi (2005) kompetenca gjuhësore e mësimit, e hetuar në mënyrë sasiore dhe cilësore, ka dalë e një niveli të ulët gjuhësor (Elezi, 2005).

Profesor Shaban Demiraj (1964) shprehet se çdo mësimit i mirë, në mënyrë të posaçme mësimit i Gjuhës shqipe, duhet të jetë një nxënës i mirë, i përjetshëm dhe ta zgjerojë gjithnjë më shumë kulturën e tij specifike dhe të përgjithshme (Demiraj, 1964, f. 45).

Mësimit merren si model i përdorimit të shkathësive gjuhësore dhe kanë ndikim të madh në nxënësit, sidomos në mënyrën e ligjërimit. Në rast se nxënësit i dëgjojnë mësimit duke folur në dialekt, pavarësisht se në mendje idetë mund t'i kenë shumë të qarta, do të kenë vështirësi të flasin dhe të shkruajnë rrjedhshëm, prandaj roli i tyre konsiderohet vendimtar për zbatimin e normës së shkruar nga nxënësit.

Sipas profesorit Gjovalin Shkurtaç (2008), gjuha jonë, si çdo gjuhë tjetër standarde, ka vështirësitë e veta, sidomos në trajtat e disa foljeve, në shumësin e emrave, në trajtat e përemrave vetorë e pronorë, si dhe në sinoniminë e shumë fjalëve dhe formave sintaksore. E vjetra dhe e reja shpesh na ngatërrohen në mendjen e në shprehjen tonë, duke u përzier e gërshetuar pikërisht gjatë ngutit dhe rendjes sonë pas internetit (Shkurtaç, 2008).

Për profesorin Isa Bajçinca (2016), mësimi i gjuhës standarde nuk është një çështje kaq e thjeshtë dhe kaq e lehtë, - këtë duhet ta ketë të qartë mësuesi, le të jetë si mësues klase, mësues gjuhe apo lëndësh të tjera shoqërore a të natyrës (Bajçinca, 2016, f. 169).

Rezultatet e dala nga një hulumtim i bërë për normën e shqipes së shkruar në hartimet e nxënësve të klasave të nënta në Kosovë tregojnë se, në mungesë të kompetencës, por edhe nga pakujdesia dhe neglizhenca, disa mësimdhënës punimet e nxënësve i korrigjojnë ‘shkel e shko’.

Kishte raste kur nxënësit i kanë shkruar fjalët drejt, por mësimdhënësit i kanë konsideruar gabim - duke e shtuar apo duke e hequr ndonjë shkronjë pa nevojë, dhe i kanë vlerësuar me nota të larta, edhe pse në realitet gabimet në hartime kanë qenë të shumta.

Kjo vërehet mjaft qartë edhe në shpalljet, lajmërimet, në mure të shkollës, por edhe në dokumente të tjera zyrtare: ditarët e klasave, procesverbalet e mbledhjeve etj. (Morina, 2012, f. 72).

METODOLOGJIA

Dizajni i hulumtimit

Hulumtimi është i tipit të përzier, sasior dhe cilësor. Kjo qasje është përdorur bazuar në pyetjet hulumtuese dhe modelin e studimit. Objekt i studimit ishin punët me shkrim të nxënësve të klasave të pesta në rajonin e Prishtinës, zbatimi i normës së shkruar në esetë me shkrim. Përveç eseve të nxënësve, me anë të pyetësorëve, është marrë edhe opinionin e mësimdhënësve për zbatimin e normës së shkruar nga nxënësit. Përmes pyetjeve të hapura janë siguruar të dhënat cilësore.

Qëllimi i hulumtimit

Qëllimi i hulumtimit ishte të kuptojmë cili është niveli i zbatimit të normës së shkruar nga nxënësit e klasave të pesta në shkollat e rajonit të Prishtinës.

Pyetjet hulumtuese

Për nivelin e zbatimit të normës së shkruar të shqipes, nga nxënësit e klasave të pesta, kemi formuluar disa pyetje hulumtuese, të cilat e orientojnë objektin e studimit:

- Cili është niveli i zbatimit të normës së shkruar nga nxënësit e klasave të pesta?
- Cilat janë shkeljet më të shpeshta që i bëhen normës së shkruar nga nxënësit gjatë shkrimit të eseve?
- Cilët janë faktorët përgjegjës për moszbatimin e duhur të normës së shkruar?

Popullacioni dhe mostra

Popullacionin e përbëjnë të gjithë nxënësit e klasave të pesta, të shkollave fillore publike në rajonin e Prishtinës, ndërsa në mostër të hulumtimit kemi përfshirë 200 nxënës, të 10 shkollave (urbane dhe rurale) dhe 20 mësimdhënës (20 paralele), të 5 komunave. Kemi siguruar nga 10 punime me shkrim (ese) të nxënësve në një paralele. Përzgjedhja e shkollave ka qenë e rastit, ndërsa përzgjedhja e punimeve të nxënësve është bërë sipas numrit rendor në ditar: 1, 3, 5, 7, 9... (apo çdo i dyti nxënës në klasë).

Metodat, teknikat dhe instrumentet e hulumtimit

Hulumtimi është realizuar nëpërmjet këtyre metodave: Metodës së analizës teorike (nëpërmjet së cilës janë analizuar punime të ndryshme shkencore dhe profesionale, që kanë të bëjnë me gjuhën letrare në tërësi dhe publikime të ndryshme lidhur me normën e shqipes së shkruar në veçanti); Metodës së vëzhgimit (nëpërmjet së cilës është nxjerrë një pasqyrë e nivelit të zbatimit të normës së shkruar, e shkeljeve më të shpeshta që i bëhen normës nga nxënësit) dhe Metodës statistikore (nëpërmjet së cilës janë paraqitur në përqindje rezultatet e nxjerra nga pyetësi i realizuar me mësimdhënës.

Realizimi i këtyre metodave është bërë nëpërmjet teknikës së intervistimit dhe teknikës së vëzhgimit. Krahas përcaktimit të teknikave, kemi hartuar edhe instrumentet për hulumtim: fletëvëzhgimin e dokumentacionit (punimeve të nxënësve) dhe pyetësozin për mësimdhënës.

Procedura e mbledhjes së të dhënave

Në fazën e parë është bërë hulumtimi kabinetik, pastaj janë analizuar (shikuar) esetë e nxënësve, për të parë nivelin e zbatimit të gjuhës standarde, shkeljet e normës së shkruar.

Janë zhvilluar intervista me mësimdhënës të shkollave të përfshira në hulumtim, për të kuptuar sa janë të kënaqur me zbatimin e normës së shkruar nga nxënësit, cilat janë qëndrimet e tyre për shkeljet e normës dhe cilët janë faktorët ndikues. Fillimisht është siguruar lista e shkollave, nga e cila janë përzgjedhur shkollat për realizimin e hulumtimit, ndërsa vendet dhe koha për plotësimin e pyetësorëve dhe marrjen e punimeve të nxënësve janë caktuar në bashkëpunim me drejtorët e shkollave.

Procedura e analizës së të dhënave

Për përpunimin e të dhënave të hulumtimit është bërë analiza përshkruese. Rezultatet e dala nga pyetësozi me mësimdhënës janë paraqitur në përqindje.

Për të dhënat e siguruara përmes pyetjeve të hapura, është bërë analiza duke i grumbulluar rezultatet në bazë të problematikave (shkeljeve të normës) dhe janë nxjerrë përfundimet për çështjet e ngritura.

REZULTATET E HULUMTIMIT

Rezultatet e hulumtimit nxjerrin në pah shkallën e zbatimit të normës së shkruar nga nxënësit e klasave të pesta në shkollat e rajonit të Prishtinës. Të gjithë mësimdhënësit e përfshirë në hulumtim kanë thënë se e përdorin gjuhën standarde gjatë punës me nxënës, por vetëm 4 prej tyre janë shprehur të kënaqur me zbatimin e normës së shkruar nga nxënësit gjatë eseve.

Në shumicën e eseve vërehen shmangie nga norma e shkruar, gabime të shumta në përdorimin e mjeteve të ndryshme gjuhësore: në morfologji, sintaksë, fjalëformim, leksik, pikësim etj.

Sipas mësimdhënësve të përfshirë në hulumtim, shmangiet nga norma nxënësit i kanë bërë për shkak të njohurive të pakta për sistemin gjuhësor dhe rregullat e gjuhës, por edhe për shkak të neglizhencës në përdorimin e rregullave të saj. Përveç gabimeve gjuhësore, në esetë e nxënësve vërehen edhe shprehje dhe formulime jologjike.

Përndarja e gabimeve

Niveli i zbatimit të normës së shkruar nga nxënësit e klasave të pesta nuk është i kënaqshëm. Rezultatet e hulumtimit, të realizuar në shkollat e rajonit të Prishtinës, nxjerrin në pah shkelje të shumta të normës nga një numër i madh i nxënësve të klasave të pesta.

Shkeljet, të cilat i kanë bërë nxënësit në ese, vërehen në të gjitha rrafshet e përdorimit të gjuhës së shkruar, si: në përdorimin e shkronjës së madhe; në përdorimin e shenjave të pikësimit; në përdorimin e apostrofit, në shkrimin e fjalëve, në përdorimin e trajtave të shkurtra, në përdorimin e i nyjave; në formimin e shumësit të emrave; në përdorimin e mbiemrave, ndajfoljeve dhe përemrave; në përdorimin e foljeve (mënyrave, kohëve, vetave); në përdorimin e zanores ë, në përshtatjen e kryefjalës me kallëzuesin, në ngatërrimin e shkronjave (**q - ç, r - rr, f - h, s - z**) dhe ndërtimin e fjalive me gabime të shumta.

Përdorimi i shkronjës së madhe

Nxënësit në disa raste i kanë shkruar me shkronjë të vogël emrat e përveçëm, emrat e planetëve, emrat gjeografikë, territorialë, emërtimet zyrtare, festat kombëtare, shkurtime të emrave të shteteve, të organizatave, madje kishte raste kur fjalinë e kanë filluar me shkronjë të vogël.

Disa shembuj kur është përdorur shkronja e vogël: **kosovë, obiliq, kombet e bashkuara, lidhja e prizrenit, libri meshari, dita e mësuesit, 7 marsi, toka, dielli** etj., duke bërë shkelje të normës.

Përdorimi i shenjave të pikësimit

Shumë shenja të pikësimit gjatë shkrimit të eseve nxënësit nuk i kanë përdorur kur ka qenë i domosdoshëm përdorimi, apo i kanë përdorur gabimisht, duke mos e ditur funksionin e tyre ose duke mos u kushtuar rëndësi. Veçanërisht pika dhe presja janë vendosur vend e pa vend, ose kanë munguar në rastet kur është dashur të përdoren.

Disa fjali nuk kuptohen fare në mungesë të shenjave të pikësimit, ngase mungon pika dhe nuk dihet se ku fillon dhe ku mbaron fjalia. Pastaj mungojnë pikëpyetja te fjalitë pyetëse dhe pikëçuditja kur është shprehur një dëshirë, habi, çudi, si dhe kllapat, dy pikat, thonjëzat.

Përdorimi i apostrofit

Duke mos e ditur funksionin e apostrofit, nxënësit e kanë përdorur gabimisht në këto raste: **ç'mallem, ç'do, ç'farë, t'a m'a** dhe nuk e kanë përdorur kur duhet, si p.sh: **tu** ndalet, **tu** kërkohet, **ti** ndalësh, **ti** lexojnë, **ti** kemi, **ti** mësojmë, **sdo, sdi, spunon, mu** kujtua etj.

Shkrimi i fjalëve njësh, ndaras dhe me vizë në mes

Disa nxënës nuk kanë ditur t'i dallojnë fjalët e prejardhura, të përbëra dhe të përngjitura, prandaj i kanë gabuar në shkrimin e fjalëve njësh, ndaras dhe me vizë në mes.

I kanë shkruar ndaras fjalët: **dy anshëm, çdo kush, se pse, anë e mbanë, çdo herë, prapë se prapë, gjithë çka, ndonjë herë, për gjithmonë, rrallë herë, an e mbanë, mirë po, pa pritmas, pa kufishme, shumë kush, pesë vjeçar etj.**, ndërsa ngjitur fjalët: **sëdyti, njëmijë, njëmilion, aqsa, megjithë etj.**, dhe pa vizë në mes fjalët: **copëcopë, herëherë, ditaditës, njëritjetrit, llojloj, kurse vizën në mes e kanë përdorur te fjalët pesë-vjeçare, mbingarkesë, jashtë-zakonshme, të pa-përfunduar, trembëdhjet-vjeçare, shum-ngjyrëshe.**

Përdorimi i trajtave të shkurtra dhe i nyjave

Nxënësit shpesh i kanë ngatërruar edhe trajtat e shkurtra me , në këto raste: **t'u për tu, t'i për ti, t'ju për t'u, tu, ja për ia, iu për u, i për u, u për ju, te për të, me për më etj.**

Ndërsa nyjat disa nxënës i kanë përdorur gabim në këto raste: **shoku i im, shkolla e jonë, familja e ime**, në anën tjetër kemi vërejtur mungesë të nyjave në rastet kur përdorimi i tyre ka qenë i domosdoshëm, si: **rendi parë, klasa pestë, shkolla vjetër, shokut mirë etj.**, ose i kanë përdorur pa ditur t'i përshtatin në gjini, në numër dhe në rasë, **e për i, ose të për së etj.**

Formimi i shumësit të emrave

Në të shumtën e rasteve nxënësit e kanë formuar shumësin gabim, si p.sh: **drejtorja punëtor, nxënësja të klasës, planetat tonë, autobusat e shkollës, mësuesja të mirë, shtëpija të vjetra, dera të klasave, fshate të bukura, heroja të luftës, sundimtar të popujve, shpendët shtegtar etj.**

Përshtatja e mbiemrit me emrin dhe e kryefjalës me kallëzuesin

Në disa raste, mbiemrin nuk e kanë përshtatur me emrin, kryesisht në numër, por edhe në gjini. Mbiemri është përdorur në numrin njëjës, kurse emri në numrin shumës dhe anasjelltas: **punëtorët arsimor, lojtarët fundor, faktorët politik, komuniteti shqiptarë, nxënësi meritore**.

Mospërshtatja vihet re edhe te kryefjala me kallëzuesin, kryefjala në numrin njëjës, kurse kallëzuesi në shumës dhe anasjelltas. P.sh: **stafi mësimor janë** duke punuar për ta festuar ditën e shkollës; Në shkollë **arsimtari dhe nxënësi flet** me të njëjtën gjuhë etj.

Përdorimi i përemrave

Nxënësit i kanë shkruar gabim apo i kanë ngatërruar me njëri-tjetrin edhe përemrat, si p.sh.: **vetës** (vetes), **qatij** (atij), **ktina** (këtij), **tonë** (sonë); **neve** (ne) **jonë** (ynë), **tonë** (tanë); **jot** (yt), **jem** (im).

Ndërsa përemrat pronorë i kanë shkruar me një të përparme: **shkolla e jonë, mësuesja e jote, shoqja e juaj, nëna e ime**.

Përdorimi i foljeve (mënyrës, kohës, vetës...)

Shkeljet më të mëdha nxënësit i kanë bërë në përdorimin e lidhores dhe në përdorimin e vetave. Kanë përdorur trajtat e dëftores për lidhoren, p.sh: **ai të punoi, ajo të mësoj, ta realizoi, duhet të del, do t'i ngjan, duhet të merr, do të punon, filloi të lexon etj**.

E kanë ngatërruar kohën e tashme të dëftores me kohën e kryer të thjeshtë, apo vetën e parë me të tretën, p.sh: **unë mësoi, ai i lexoj, unë arrijë**, por gabime kanë bërë edhe gjatë përdorimit të këtyre foljeve: **dojnë** (duan), **thojke** (thoshte), **folke** (fliste), **sjellim** (sillnim), **japëm** (dhamë), **don** (do), **ngriten** (ngrihen), **ardhke** (vinte), **pajke** (shihte), **dilke** (dilte), **shkojke** (shkonte), **jena** (jemi), **shkutën** (shkuan) **qujshin** (quanin).

Foljet e tipit **marr, sjell, vjel** nxënësit në të shumtën e rasteve i kanë bërë me **ur: marrur, sjellur, dalur, vjelur, nxjerrur** (marrë, sjellë dalë, vjelë, nxjerrë).

Foljet e zgjedhimit të tretë i kanë shkruar gabim, si në këto raste: **dijnë, rrijnë, pijmë** (dinë, rrinë, pinë).

Përdorimi i zanores ë

Sa i përket përdorimit të **ë-së**, janë gjetur gabime të shumta në esetë e nxënësve.

Shpesh e kanë përdorur pa vend, si në këto raste: e **dielë, shtetë, kamë, vjenë, shkruarë, kurë, lumturë, gjithëçka, bukurë, deshiren, fshatë, bëhetë, kokëulur, zjarrë, qershorë, janarë, shtatorë, zogjëve, piknikë, mundë, vitë, vetëvete, shpirtë, gjakë, gjithënjë**.

Ndërsa nuk e kanë përdorur në fjalët e mëposhtme: **matematik, lexojn, vler, jet, dorzuar, kujtojn, dit, frymarjen, shum, radh, kujtojm, lulzim, fjal, dor, mirpo, pranver, shkoll, forc, gjith, stin, her, esen, sken, njerzit, gjelbrim, fëmij, vajz, lirin, puntor, qoft, e par, edukat, dekad, bagtit, fëmijve, knaq, plag, Shqipërin, Kosov, Prishtin, Korç, Kruj, Republik**.

Disa nxënës i kanë shkruar mbiemrat pa ë fundore, p.sh: **të lart, i ult, i qet, i mir, të lir, e leht, të drejt, i gjall, e but, i acart, i nxeht etj.**, kurse ndajfoljet në shumë raste i kanë shkruar me ë fundore, apo e kanë hequr atë në rastet kur rregullat e kërkonin të përdorej, si p.sh: **mjaftë, plotë, lartë, shpejtë, drejtpërdrejtë, gabimishtë, shum, bashk, jasht, kurr, asnjëher, leht etj.** Gabim i kanë shkruar edhe përemrat: **ytë, tijë, sajë, timë, imë**.

Ngatërrimi i shkronjave (ç - q, r – rr, f - h, z- s)

Shkronjat nxënësit i kanë ngatërruar në këto raste: **Qast** (çast), **qaj** (çaj), **qmimi** (çmimi), **qantë** (çantë), **qdo ose gjdo** (çdo), **qfarë** (çfarë), **qdoherë** (çdoherë), **e veqantë** (e veçantë), **përveq** (përveç), **gjithqka** (gjithçka), **diqka** (diçka), **ndriqoi** (ndriçoi), **qmuar** (çmuar), **keç** (keq), **i menqur**, (i

mençur), **siq** (siç), **posaqme** (posaçme), **vjeq** (vjeç), **UQK** (UÇK), **qlirimtare** (çlirimtare), **bahqe** (bahçe).

Sa u përket shkronjave **r** dhe **rr**, gabimet vërehen në këto raste: **mardhënie** (marrëdhënie), **korrigjim** (korrigjim), **mar** (marr), **nxjer** (nxjerr). Pastaj vërehen ngatërrime të shkronjave f-h dhe z-s: **njof** (njoh), **shof** (shoh), **ftof** (ftoh), **univerzitet** (universitet), **intenzitet** (intensitet), **penzion** (pension).

Shkelje të tjera

Në esetë e nxënësve kemi vërejtur shkelje të normës edhe në këto raste: klasa 5, vitin e III-të, shekulli i XXI-të.

Përdorimi i dhanores në vend të kallëzores: **viteve**, **javëve**, **ditëve** të fundit (vitet, javët, ditët e fundit), pastaj **neve** na tregoi (ne), **juve** ju tregoi (ju); një **vjet** (vit), **thënje** (thënie), **sërisht** sërisht), **shiqoj** (shikoj), **turkët** (turqit), **mjalta** (mjalti), **vëllau** (vëllai), **ambijentet** (ambientet), **karrike** (karrige), **kurfar** (kurfarë), **përgadit** (përgatit), **proçes** (proces), **çertifikatë** (certifikatë).

Fjali të ndërtuara me gabime të shumta nga ana e nxënësve

Disa fjali të nxënësve i kemi paraqitur siç i kanë shkruar, pa i korrigjuar gabimet e bëra.

Erdhë pranvera zogjetë vine perë te këndu në malet e tona dhe kendojn e cicerojn me gezimë.

Pranvera eshte një stin shum e bukure dhe me lule te mrekulushme. Bujki ne pranver levron arat per ti mbillur me pasul.

Pemët lulzojn në ketë stin që vie dhe kanë mesuar fëmijtë ndonjë profesjon që i pelqenë.

Pranvera ndryshonë nga Dimni që moti ndryshonë, bahet ma i njetë e natyra merrë gjelbriminë.

Fëmit dalin për të lozurë më top ne kopshtë.

Neve kur ishim të vogël menojsim se dijmë të bajmë shumë.

Kamë marr pjes edhe une dhe gjdoherë festojm kur vie dita...

Të gjith duhet me punu gjithmon per Shqiperin e per Kosov, për Prishtin e Korç, per vendin tone.

Jeta asht për dikan e shtirë, duhet mu shkri që ti ndihmon të tjeret.

Faktorët ndikues

Faktorët kryesorë, të cilët kanë ndikuar që nxënësit të bëjnë shkelje të normës gjatë punës me shkrim dhe të mos e zbatojnë gjuhën standarde në nivel të kënaqshëm, janë të shumtë:

Kompetencat e mësimdhënësve, planet dhe programet, tekstet shkollore, metodat e mësimdhënies, mungesa e leximit, fakultetet, Drejtoritë Komunale të Arsimit, mediet, familja dhe rrethi.

Kompetencat e mësimdhënësve

Një numër i konsiderueshëm i mësimdhënësve nuk janë sa duhet të përgatitur t'ua mësojnë nxënësve normën e shkruar të gjuhës standarde.

Mësimdhënësit, në mungesë të kompetencës, gjatë korrigjimit të esëve, më tepër i kanë marrë në shqyrtim përmbajtjen dhe argumentet sesa formën e tyre - gabimet gjuhësore. Në pyetjen se cilat kanë qenë kriteret e vlerësimit të nxënësve për zbatimin e normës së shkruar në ese, 70% e tyre kanë thënë se kriter ka qenë drejtshkrimi, shenjat e pikësimit, përdorimi i shkronjës së madhe, ndërsa 30 % nuk kanë dhënë përgjigje

Planprogramet dhe tekstet shkollore

60 % e mësimeve kanë thënë se planet dhe programet nuk janë adekuate dhe janë ndër faktorët ndikues në përvetësimin e normës. Kërkesë e tyre ishte të ndryshojnë politikën arsimore dhe të ndërrohet qasja në plane dhe programe në raport me gjuhën.

Në pyetjen se a kanë ndikuar tekstet shkollore në nivelin e ulët të zbatimit të normës së shkruar nga nxënësit, mbi 50 % e mësimeve të përfshirë në hulumtim kanë deklaruar se tekstet janë të ngarkuara, e disa nga to përmbajnë edhe gabime gjuhësore.

Mësimeve e përdorin vazhdimisht tekstin shkollos në klasë, prandaj ndikojnë në cilësinë e mësimit dhe në të nxëniet e gjuhës standarde.

Metodat e mësimit

Mësimeve, përveç eseeve, nuk përdorin mjaftueshëm metoda të tjera për t'ua mësuar nxënësve normën e shkruar. Vetëm 30 % kanë thënë se e vlerësojnë zbatimin e normës nga nxënësit edhe përmes testeve, 20% përmes detyrave të shtëpisë, 20% përmes analizave (referateve) të veprave letrare, por disa mësimeve nuk kanë treguar se cilat metoda i përdorin për t'ua mësuar nxënësve normën e shqipes së shkruar.

Nxënësit që lexojnë vazhdimisht janë në gjendje të zhvillojë më mirë punët me shkrim, por, sipas mësimeve, pak nxënës lexojnë rregullisht. 60% të mësimeve kanë thënë se nxënësit nuk lexojnë vazhdimisht dhe vetëm 40% mendojnë se lexojnë mjaftueshëm, prandaj duhet të gjenden metoda që nxënësit të lexojnë vazhdimisht lektura shkollore.

Fakultetet dhe Drejtoritë Komunale të Arsimit

Sipas mësimeve të përfshirë në hulumtim, fakultetet duhet të bëjnë rishikimin e sylabuseve dhe të nxjerrin mësimeve më të përgatitur.

Rreth gjysma e mësimeve kanë thënë se fakultetet nuk i kushtojnë mjaftueshëm rëndësi gjuhës standarde. Po ashtu, 60 % të mësimeve të

përfshirë në hulumtim kanë thënë se DKA-të nuk e bëjnë përzgjedhjen e mësimdhënësve gjithmonë në bazë të kriterëve.

Mediet, familja dhe rrethi

Mediet luajnë një rol mjaft të madh në ruajtjen dhe përmirësimin e gjuhës letrare, mirëpo, sipas përgjigjeve të mësimdhënësve, pak rëndësi i kushtohet përdorimit të gjuhës në mediet e shkruara dhe elektronike.

60% e mësimdhënësve të përfshirëve në hulumtim mendojnë se mediet janë ndër faktorët me ndikim të madh në zbatimin (moszbatimin) e gjuhës standarde nga nxënësit.

Familja dhe rrethi, po ashtu, ndikojnë në përdorimin e shqipes standarde, pasi një numër i nxënësve jetojnë në familje me nivel të ulët apo mesatar të shkollimit dhe në rrethe ku fare pak i kushtohet rëndësi gjuhës standarde.

80% e mësimdhënësve mendojnë se familja dhe rrethi kanë mjaft ndikim në përvetësimin e normës së shkruar nga nxënësit dhe zbatimin e saj pastaj gjatë të shkruarit.

Përfundime

Hulumtimi nxjerr në pah problemet, me të cilat ballafaqohen nxënësit e klasave të pesta në rajonin e Prishtinës gjatë përdorimit të shqipes së shkruar standarde, si dhe faktorët ndikues.

Shmangiet nga norma bëhen për shkak të njohurive të pakta të sistemit gjuhësor (gabime në kompetencë), por edhe për shkak të pakujdesisë gjatë të shkruarit - gabime teknike.

Niveli i zbatimit të normës së shkruar nga nxënësit e klasave të pesta është i ulët dhe shkeljet vërehen në të gjitha rrafshet e përdorimit të gjuhës së shkruar, si: në përdorimin e shkronjës së madhe, në përdorimin e shenjave të pikësimit, në përdorimin e apostrofit, në shkrimin e fjalëve, në përdorimin e trajtave të shkurtra, në përdorimin e i nyjave, në formimin e shumësit të

emrave, në përdorimin e mbiemrave, ndajfoljeve dhe përemrave, në përdorimin e foljeve (mënyrave, kohëve, vetave), në përdorimin e zanores ë, në përshtatjen kryefjalës me kallëzuesin dhe në ndërtimin e fjalive.

Faktorët ndikues në zbatimin e normës së shkruar nga nxënësit ndërlidhen me kurrikulat, planet dhe programet, tekstet shkollore, metodat e mësimdhënies, institucionet përgjegjëse, mjetet e informimit, familjen dhe rrethin.

Fakultetet nuk nxjerrin mësimdhënës cilësorë, planet dhe programet nuk i japin hapësirë të mjaftueshme normës së shqipes standarde, tekstet shkollore kanë mjaft lëshime, kurse mjetet e informimit nuk janë të kujdesshme sa duhet gjatë përdorimit të gjuhës.

Përdorimi i gjuhës letrare në shkolla është i obligueshëm, njësoj siç është i obligueshëm në libra shkollore dhe medie, prandaj mësimdhënësit duhet t'i kushtojnë më tepër rëndësi zbatimit të normës dhe jo punimet e nxënësve t'i korrigjojnë 'shkel e shko'.

Për të zbatuar gjuhën standarde, mësimdhënësit dhe nxënësit duhet të dalin nga ndikimet lokale, sepse në shkollë ndodhen në udhëkryqin e dy të folmeve, të rrethit e të mësuesit dhe të teksteve, prandaj kjo u sjell vështirësi të shumta në zbatimin e normës, sidomos asaj drejtshkrimore.

Nxënësit duhet të respektojnë normën e gjuhës dhe të krijojnë shprehje që të shkruajnë dhe të flasin në gjuhën letrare, pavarësisht ku gjinden: në shkollë, në familje apo diku tjetër.

Puna për zbatimin e normave të gjuhës standarde nuk mbaron me përvetësimin e rregullave, ngase të shkruarit drejt është një proces që përbëhet nga disa hallka dhe zotërimi i rregullave përbën hallkën fillestare.

Pasi norma e shkruar nuk po gjen mjaftueshëm zbatim në shkolla, mësimdhënësit duhet të jenë të kujdesshëm gjatë përdorimit, sepse merren si model i përdorimit të shkathtësive gjuhësore dhe kanë ndikim të madh te nxënësit. Në rast se nxënësit i dëgjojnë mësimdhënësit duke folur në dialekt, pavarësisht se në mendje idetë mund t'i kenë të qarta, nuk do të shkruajnë pa gabime, prandaj roli i tyre konsiderohet vendimtar për mësimin e normës së shkruar.

Rekomandime

Institucionet arsimore, nga MASHT-i deri te shkollat, të punojnë më shumë për ruajtjen e gjuhës shqipe, si një pasuri dhe vlerë shoqërore dhe kombëtare;

Fakultete të përgatisin mësime më të thella për shqipen standarde;

Të përmirësohen planet dhe programet dhe mësime më të ndryshojnë metodologjinë e punës;

Mësime më të përdorin gjuhën standarde dhe të ndihmojnë nxënësit në përmirësimin e normave;

T'u mësohen nxënësve format e gegërishtes, sepse fëmijët para se të shkojnë në shkollë fare pak ballafaqohen me gjuhën e teksteve;

Të pajisen bibliotekat e shkollave me libra dhe të nxiten nxënësit të lexojnë më tepër;

Mjetet e informimit të jenë më të kujdesshme gjatë përdorimit të normës së shkruar dhe të ndajnë më tepër hapësirë për programe edukative dhe arsimore;

T'i kushtohet më tepër kujdes përdorimit të gjuhës standarde në rrethin familjar.

Bibliografia

AShSh, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë. (1973). Drejtshkrimi i Gjuhës Shqipe, Tiranë.

AShSh. (1976). Fjalori Drejtshkrimor i Gjuhës Shqipe, Tiranë.

AShSh. (2002). Rregullat e Pikësimit të Gjuhës Shqipe, Tiranë.

Bajçinca, I.(2016). Shqipja standarde dhe probleme rreth saj, Instituti Albanologjik i Prishtinës & Shoqata e Gjuhës Shqipe e Kosovës, Prishtinë.

- Elezi, Sh. (2015). Përdorimi i shqipes standarde nga mësimdhënësit e ciklit fillor, Seminari XXXIV Ndërkombëtar për Gjuhën, Letërsinë dhe Kulturën Shqiptare, Prishtinë.
- Gjokutaj, M. (2009). Seminari XXVIII për Gjuhën, Letërsinë dhe Kulturën Shqiptare, Prishtinë.
- Halimi, M. (1980), Çështje të normës letrare, Instituti Albanologjik, Prishtinë.
- Ismajli, R. (2005). Drejtshkrimet e shqipes, ASHAK, Prishtinë.
- Kryeziu, B. (2006). Mësimi i gjuhës standarde në shkollë, Seminari XXV për Gjuhën, Letërsinë dhe Kulturën Shqiptare, Prishtinë.
- Kuçi, S. (2006). Kujdesi për gjuhën standarde, Seminari XXV për Gjuhën, Letërsinë dhe Kulturën Shqiptare, Prishtinë.
- Memushaj, R. (2005). Shqipja standarde, “Toena”, Tiranë.
- Morina, B. (2012). Norma e shqipes së shkruar në hartimet e nxënësve të klasave të nënta në Kosovë, Instituti Albanologjik, Prishtinë.
- Munishi, Sh.(2007). Pikëpamjet e Androkli Kostallarit për normëzimin e shqipes, Prishtinë.
- Ndreca, M. (1986). Fjalor fjalësh dhe shprehjesh të huaja, “Rilindja”, Prishtinë.
- Paçarizi, Rr. (2000). Gjuha e këputun e shqipes (intervistë nga Shkëlzen Gashi), Prishtinë.
- Raka, F. (2010). Historia e shqipes letrare, Prishtinë.
- Rugova, B. (2009). Gjuha e gazetave, ‘Koha’, Prishtinë.
- Shkurtaç, Gj. (2008). Si të shkruajmë shqip, “Toena”, Tiranë.